

ACADEMICIANUL RADU GRIGOROVICI ȘI CERCETAREA ȘTIINȚIFICĂ DIN BUCOVINA DUPĂ 1989*

VASILE I. SCHIPOR

Motto: „Dar înainte de a ne despărți se cade să mai aruncăm o privire în urmă asupra drumului pe care l-am parcurs, să ne punem singuri întrebări cu privire la eficiența noastră [...] și să profităm de noi învățăminte ale propriului nostru trecut, pentru a le folosi în viitor”¹.

Der Akademiker Radu Grigorovici und die wissenschaftliche Forschung nach 1989

(Zusammenfassung)

Die Studie präsentiert den Beitrag des bekannten rumänischen, aus der Bukowina stammenden Physikers zur Wiedergeburt der wissenschaftlichen Tätigkeit in dieser Gegend dar, einen Beitrag, der mehr als ein Jahrzehnt (1992–2006) deckte. Die Gründung des Institutes in Radautz und einiger wissenschaftlichen Periodika („Analele Bucovinei”, „Glasul Bucovinei”), seine aktive Teilnahme an dem wissenschaftlichen Leben in der Bukowina und an den internationalen Veranstaltungen über die Bukowina (Kongressen, Tagungen, Symposien, Sommerschulen), die reiche publizistische Tätigkeit (Veröffentlichungen in Periodika und Bänden), das paideische Modell, das er besonders für die jungen Forschergenerationen darstellte, bringen zur historiographischen Debatte des Jahres 2011 – Hundert Jahre seit seiner Geburt – neue Ideen und Vorschläge für die Bewertung der grenzenlosen Kulturerbe der Bukowina im dritten Jahrtausend.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: wissenschaftliche Fundamentalforschung, interdisziplinäre Forschung, neue Arbeitsinstrumente, Wiedergeburt der wissenschaftlichen Forschung in der Bukowina, internationale Zusammenarbeit, wissenschaftliche

* Comunicare susținută în cadrul Conferinței științifice internaționale „Bucovina și bucovinenii în secolul al XIX-lea. Tradiție și modernitate”, cea de a nouăsprezecea sesiune anuală de referate și comunicări științifice a Institutului „Bucovina” al Academiei Române, închinată Centenarului nașterii academicianului Radu Grigorovici, Rădăuți, 10–11 noiembrie 2011.

¹ Cuvântare de încheiere a Căpitanului Țării Eudoxiu cavalier de Hurmuzaki în ședința a XIV-a din 31 decembrie 1866, în volumul *Discursurile lui Eudoxiu Hurmuzaki în Dieta Bucovinei. Din viața parlamentară a Bucovinei în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Ediție bilingvă, cu stabilire de text, prefață, note și comentarii de Ilie Luceac, Traducerea textului german de Catrinel Pleșu, București, Institutul Cultural Român, 2007, p. 177.

Analele Bucovinei XVIII, 2 (27) – 251–266, București, 2011

BDD-A32585 © 2011 Institutul „Bucovina” al Academiei Române

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.38 (2026-06-27 20:59:36 UTC)

Leistung, paideisches Modell, das Gebot der Liebe deinen Nächsten gegenüber, das Bild des Forschers im dritten Jahrtausend, institutionelle Stärkung, Modernisierung des historiographischen Diskurses.

În perioada 2 februarie 1990 – 1 februarie 1994, academicianul Radu Grigorovici este vicepreședinte al Academiei Române². În această calitate el îmbrățișează și sprijină o inițiativă a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, reactivată la începutul anului 1990, Societate care se preocupă de recuperarea vocației sale tradiționale, prin care se remarcase în provincie, în Țară și în exil, aproape neîntrerupt, ca „instituție glorioasă” aflată în serviciul existenței naționale – cum afirmă profesorul Grigore Nandriș³, la Paris, în 1962 – și de asumarea unor obiective și funcții noi, impuse de realitățile generate de căderea Cortinei de Fier în Europa. Inițiativa Societății pentru Cultură vizează înființarea Centrului de Studii „Bucovina”. Această idee generoasă și temerară, încolțită târziu în România, susținută și de către academicianul Vladimir Trebici, este îmbrățișată de președintele Academiei Române – Filiala Iași, acad. Cristofor I. Simionescu și aprobată de Prezidiul Academiei Române, forul științific și cultural suprem al țării sub cupola căruia, de-a lungul timpului, s-au afirmat creator și numeroase personalități ale Bucovinei istorice⁴.

Înființat la 6 septembrie 1992, Centrul de Studii „Bucovina” este legalizat prin două hotărâri de guvern în decembrie 1993 și funcționează în cadrul Filialei Iași a Academiei Române sub denumirea de Centrul pentru Studiul Problemelor Bucovinei. Potrivit documentelor de înființare, rostul acestei unități academice este „de a umple un gol foarte mare, de o generație și ceva” în istoriografia contemporană, fiind, potrivit credinței exprimate de academicianul Radu Grigorovici, „mica sămânță ce va germina spre a deveni o pavăză pentru Bucovina”. Potrivit voinței ctitorilor, această unitate academică de cercetare fundamentală este chemată „să adune toate forțele din zonă, să determine un dialog cu istoricii de la Cernăuți și Augsburg”, să promoveze valorile culturii și civilizației din Bucovina, respectând adevărul prin cercetări fundamentale, concepute într-o viziune nouă, modernă și bucurându-se de sprijinul Filialei Iași a

² Vezi Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române, 1866–2003. Dicționar*, Ediția a III-a, revăzută și adăugită, cu un *Cuvânt-înainte* de academician Eugen Simion, președintele Academiei Române, București, Editura Enciclopedică – Editura Academiei Române, 2003, p. 360.

³ Grigore Nandriș, *La Culture au service de l'existence nationale. Le Centenaire d'une glorieuse institution roumaine: „La Société pour la culture et pour la littérature de Bucovine”*, în „La Nation Roumaine”, Paris, noiembrie 1962 – ianuarie 1963, p. 3.

⁴ Confer Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică, elita bucovinenilor și Academia Română*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul XII, nr. 1 (24) [ianuarie–iunie] 2005, p. 33–49. Republicat în volumul Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică. Studii și documente*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (23), 2007, p. 11–44.

Academiei Române, al institutelor de cercetare ieșene care se consideră „mobilizate în serviciul acestei cauze”⁵.

În conformitate cu documentele de fondare, Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei funcționează în subordinea Academiei Române ca unitate de cercetare fundamentală, având ca obiect de activitate „elaborarea studiilor românești contemporane, de interes național, asupra istoriei și culturii Bucovinei”. Documente ulterioare, elaborate pentru a sensibiliza administrația județului Suceava și municipalitatea Rădăuți în vederea atribuirii unui sediu corespunzător instituției, la nivel academic, fac precizări importante privind rolul Centrului de la Rădăuți. Astfel, în *Memoriul Biroului Filialei Iași a Academiei Române*, nr. 172 din 5 aprilie 1994, adresat instituțiilor ce reprezintă Guvernul României și interesele statului român în județul Suceava, acad. Cristofor I. Simionescu precizează că „răspunderea care revine Academiei Române în a dinamiza activitatea cultural-științifică în această zonă a țării implică funcționarea unei case de creație și organizarea unor manifestări cu participare internațională, ca și prezența cvasipermanentă a unor savanți români și străini la Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei și, respectiv, acțiuni de cercetare concertată a unităților din teritoriu”.

Conducerea Filialei Iași a Academiei Române are meritul de a configura, pe parcursul mai multor ani, o politică a cercetării științifice în acest domeniu, într-o viziune pragmatică și la un nivel surprinzător pentru mentalitatea provinciei, care nu se acomodează însă cu exigențele proiectului și ratează oportunitatea. Complexul Academic „Bucovina”, definit, la începutul deceniului zece din veacul trecut, și realizat parțial prin demersuri constante și pline de energie, cuprinde în arhitectura sa de acum și alte unități indispensabile unei întreprinderi de anvergură, toate situate într-o zonă dinamică, oferind oportunități și perspective aducătoare de

⁵ Referințele la acest eveniment de seamă din istoria recentă a Bucovinei sunt bogate. Dintre acestea, vezi, mai ales: D. Vatamaniuc, *Centrul de Studii „Bucovina”*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul I. nr. 1, 1994, p. 321–232; Vasile I. Schipor, *Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române*, în „Scriptum”, buletin trimestrial de informare al Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera”, Suceava, anul V, nr. 3, 1998, p. 1–13; Vasile I. Schipor, *Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei. Zece ani de activitate*, în „Septentrion”, Rădăuți, anul XIV, nr. 19–20, 2002, p. 14–15. Vezi și Vasile I. Schipor, *Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române – Filiala Iași. 10 ani de activitate pentru promovarea valorilor culturii și civilizației naționale*, în „7 zile bucovinene”, Rădăuți, anul III, nr. 110, 28 noiembrie – 4 decembrie 2002, p. 6 și nr. 111, 5–11 decembrie 2002, p. 6; Dimitrie Vatamaniuc, *Centrul de Studii „Bucovina”. 10 ani de activitate*, interviu, „Mesager Bucovinean”, București, anul I, nr. 1, ianuarie–martie, 2003, p. 4; Vasile I. Schipor, *Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei. Destinul unui proiect științific*, în „Analele Bucovinei”, București, anul X, nr. 2 (21) [iulie–decembrie] 2003, p. 365–380 (retipărit în „Codrul Cosminului”, serie nouă, Analele științifice ale Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, Seria Istorie, nr. 10 (20), Suceava, Fundația Culturală a Bucovinei, 2004, p. 241–252); D. Vatamaniuc, *Centru de Studii „Bucovina”*, în volumul *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente*, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (20), 2006, p. 19–72; Vasile I. Schipor, *Centrul de Studii „Bucovina”*, în volumul *Bucovina istorică. Studii și documente*, p. 49–154.

profit în beneficiul activității de cercetare științifică⁶. Asigurarea funcționalității acestor unități și concertarea activității lor sunt gândite pentru „ridicarea nivelului competitivității științifice în această zonă de interes național”⁷.

La 31 ianuarie 2007, Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei devine Institutul „Bucovina” al Academiei Române, având personalitate juridică și *de facto*⁸.

De-a lungul unui întreg deceniu, academicianul Radu Grigorovici participă activ la viața științifică a provinciei. În perioada 1993–1999, academicianul Radu Grigorovici participă la sesiunile anuale organizate de Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei, susținând șapte comunicări; – *Studiu critic al recensământului austriac cu privire la populația Bucovinei* (I), comunicare susținută în plenul sesiunii cu tema „Bucovina. Concept geopolitic, istoric și semnificații”, Rădăuți, 9–10 octombrie 1993; – *Recensămintele populației din Bucovina de la sfârșitul secolului al XIX-lea*, comunicare în plenul sesiunii cu tema „Aspecte ale culturii române din Bucovina, 1775–1918”, Rădăuți, 15–16 octombrie 1994; – *Studiu critic al recensământului austriac din 1880 cu privire*

⁶ Complexul Academic „Bucovina” cuprindea: – Casa de Creație de la Gălănești cu o capacitate de 24 de locuri de cazare, masă și spații diverse, însumând 7 164 m², necesare pentru organizarea unor manifestări științifice, într-un decor atractiv și o zonă cu un bogat potențial turistic, conservând o spiritualitate românească străveche; – Ateneul „Mihai Eminescu” din Gălănești, cu diverse dotări pe o suprafață de 5 518 m², oferind, în timp, posibilitatea de a deveni multifuncțional (depozit de carte academică, sală de conferințe, spații de expunere pentru diverse muzee și cazare, tipografie). Vezi Mircea Irimescu, *Complexul Academic „Bucovina”*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul I, nr. 2, [iulie–decembrie] 1994, p. 531.

⁷ În acest sens se realizează și *Acordul între Academia Română – Filiala Iași și Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava privind colaborarea în domeniile culturii, învățământului și cercetării științifice*, din 15 februarie 1997. Acesta stipulează: – folosirea în comun și intensivă a Ateneului „Mihai Eminescu” și a Casei de Creație; – realizarea programelor, a studiilor și a altor activități comune în diverse domenii ale învățământului și cercetării; – informarea reciprocă asupra manifestărilor cu caracter științific, a simpozioanelor și a altor acțiuni științifice, precum și sprijinirea participării oamenilor de știință ai ambelor părți la acestea; – schimburi de publicații, de rezultate ale cercetării științifice și de documentare științifică; – conservarea și valorificarea fondului de carte existent (circa 300 000 unități de bibliotecă); – amenajarea de laboratoare pentru restaurări și colecții; – schimburi de cercetători și specialiști pentru realizarea programului comun de învățământ și cercetare; – organizarea de expoziții și manifestări științifice, cursuri de vară, cursuri de scurtă durată, conferințe publice cu intelectualitatea din zona bucovineană; – organizarea unor manifestări cu participare internațională; – obținerea unui sprijin direct din partea Academiei Române, Ministerului Educației Naționale și instituțiilor specializate de învățământ și cercetare prin convenirea unor documente juridice în acest sens; – promovarea unor colaborări active în vederea integrării învățământului cu cercetarea și în vederea sprijinirii tineretului studios pentru efectuarea aplicațiilor practice și cercetării științifice. Arhiva Centrului de Studii „Bucovina”. *Fond Corespondență*.

⁸ Complementar, pentru destinul altui „proiect științific de anvergură” din viața acestei instituții academice, vezi articolul semnat de către academicianul Eugen Simion, *Institutul „Bucovina”. Eșecul unui proiect de anvergură*, în „Ziua”, București, anul XIII, 9 iunie 2007, p. 6. Pentru utilizatorii interesați, textul integral, postat și pe Internet la adresa www.9am.ro/.../institutul-bucovina-esecul-unui-proiect-de-anvergură.

la populația Bucovinei. Bucovina, teritoriul de trecere a evreilor galițieni spre România între 1880 și 1900, comunicare în plenul sesiunii anuale a Centrului de Studii „Bucovina”, cu tema „Viața culturală din Bucovina, 1918–1940”, Rădăuți, 7 octombrie 1995; – *Trei lumi paralele*, comunicare susținută în plenul sesiunii cu tema „Valori ale civilizației românești în perioada interbelică”, Rădăuți, 12–13 octombrie 1996; – *Dimitrie Onciul și determinismul istoric*, comunicare susținută în plenul sesiunii cu tema „Istorie și valori” (I), Rădăuți, 10–11 octombrie 1997; – „*Descrierea districtului bucovinean (1775)*” de Generalul Gabriel Splény von Mihaldy, comunicare susținută în plenul sesiunii cu tema „Istorie și valori” (II), Rădăuți, 11 octombrie 1998; – *Ion Budai-Deleanu despre Bucovina*, comunicare prezentată în plenul sesiunii cu tema „Generația Revoluției Române de la 1848 și spiritul revoluționar din Bucovina”, Rădăuți, 8 octombrie 1999.

În cadrul celor două mari reuniuni științifice internaționale tripartite de la Rădăuți, academicianul Radu Grigorovici prezintă comunicările: – *Comentarii la „Descrierea Bucovinei” a Generalului Gabriel Splény*, comunicare în cadrul Conferinței Științifice Internaționale „Bucovina, 1775–1862. Aspecte politice, sociale, culturale, economice și demografice”, Rădăuți, 31 mai – 3 iunie, București, 5 iunie 1996; – *Viitorul unei iluzii*, comunicare susținută în prima zi a lucrărilor Conferinței Științifice Internaționale cu tema „Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?”, Rădăuți, 20–22 septembrie 2000.

La lucrările conferinței științifice din 1996, academicianul Radu Grigorovici este adevăratul „cap limpede” al organizatorilor, contribuind la prestigiul manifestării și colaborând la redactarea *Declarației oficiale* a participanților de la cele trei instituții științifice, declarație ce cuprinde observații judicioase și recomandări pentru colaborarea internațională, menite a „mări eficiența conferințelor” și „a îmbunătăți relațiile” dintre cele trei țări reprezentate: Germania, România și Ucraina⁹, pe care o citește în plenul reuniunii.

Tot la Rădăuți, academicianul Radu Grigorovici susține comunicările: – *Răsfoind un vechi dicționar geografic al Bucovinei*, la sesiunea de comunicări

⁹ Documentul surprinde un moment important din activitatea de renaștere a cercetării științifice în Bucovina și de aceea îl reproducem integral în *Anexa 2*. Pentru importanța și rostul său în configurarea și devenirea parteneriatului științific tripartit din ultimele două decenii, complementar, reproducem în *Anexa 1* și un alt document de epocă, *Comunicatul comun* al participanților la conferința internațională de la Cernăuți din perioada 30 septembrie – 4 octombrie 1993. Documentul, la care multă vreme nu se referă nimeni în Bucovina, este publicat de Vasile I. Schipor, secretarul științific al Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Academiei Române, în „*Analele Bucovinei*”, anul X, nr. 2 (21) [iulie–decembrie] 2003, p. 373, și în volumul *Bucovina istorică. Studii și documente*, 2007 n. 64–65

organizată de Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, 18–20 iunie 1993; – *Modelul Bucovinei*, în cadrul Colocviului Internațional „Bucovina – o microuniune europeană avant la lettre” (31 mai 1996)¹⁰.

La Suceava, academicianul Radu Grigorovici participă la câteva reuniuni științifice, susținând comunicările: – *Politica austriacă față de Bucovina și rezultatele ei adeseori neașteptate*, în cadrul Sesiunii omagiale „75 de ani de la unirea Bucovinei cu România”, 26–28 noiembrie 1993; – *Dimitrie Onciul și determinismul istoric*, în cadrul Simpozionului „Dimitrie Onciul, istoric și arhivist (1856–1923)”, desfășurat la Universitatea „Ștefan cel Mare”, 20–21 martie 1993. Tot la Suceava, academicianul Radu Grigorovici participă și la alte câteva manifestări. În cadrul Simpozionului „Cartea și biblioteca în istoria Bucovinei”, organizat de Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, la împlinirea a 75 de ani de la înființare, 16 octombrie 1998, face parte din prezidiul lucrărilor și susține o intervenție. În 1999, la manifestarea găzduită de Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, susține „o emoționantă evocare” a tatălui său, Gheorghe Grigorovici (1871–1950), reprezentant de seamă al social-democrației din Bucovina, așa cum reiese din interviul acordat, cu această ocazie, lui Constantin Severin și publicat în presa locală¹¹.

La Cernăuți, academicianul Radu Grigorovici participă la câteva manifestări științifice, prezentând comunicări: Simpozionul „Autohtonie și diasporă bucovineană”, 21–22 noiembrie 1991; – *De la K. und K. Staatsgymnasium din Cernăuți (1808–1918) la Liceul „Aron Pummul” (1918–1944)*, în cadrul Celei de a V-a sesiuni de comunicări a Institutului „Bukowina” din Augsburg cu tema „Bewusstseinswandel in der Bukowina” [„Schimbarea mentalității în Bucovina”], organizat în colaborare cu Centrul Bucovinean de Cercetări Științifice de pe lângă Universitatea din Cernăuți, în perioada 30 septembrie – 5 octombrie 1993 (în

¹⁰ Academicianul Radu Grigorovici participă și la alte manifestări științifice organizate de Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. În arhiva Societății, am consultat, la începutul anului 2006, mai multe dosare ce se referă la Cursurile de vară ale Universității Populare „Ion I. Nistor”, pentru a lămurii, pe bază de documente, contribuțiile academicianului Radu Grigorovici. Pentru edițiile I (1990), a III-a (1992), a IV-a (1993), a V-a (1994), a VI-a (1995), a VIII-a (1997) nu există nici un document privind tematica programului. Pentru edițiile a II-a (1991), a IX-a (1998) și a X-a (1999) am găsit doar câteva declarații de intenție privind organizarea și consemnate doar secțiunile manifestării. Aici am găsit doar de două ori menționat numele academicianului Radu Grigorovici, dar nu și prelegerea susținută. În programul ediției a X-a, la secțiunea „Istorie și actualitate”, miercuri, 8 septembrie 1999, este menționat numele academicianului Radu Grigorovici, cu precizarea „subiect rezervat”. Nici în darea de seamă asupra ediției a XI-a, 22–28 mai 2000, nu se fac referiri la toate prelegerile și la toți conferențiarii. Materialele din presă privind Cursurile de vară ale Universității, generoase în cele mai bune intenții de organizare, nu ne ajută însă în nici un fel în cadrul temei noastre. Toate sunt redactate *ante factum*, cronicile *post factum*, în tradiția acribiei nemțești de odinioară, lipsind, din păcate.

¹¹ Radu Grigorovici – Constantin Severin, „Nu poți să dovedești că idealității și oamenii religioși nu au dreptate”, interviu, în „Monitorul de Suceava”, anul V, nr. 35, 12 februarie 1999. Din păcate, nu găsim și programul manifestării pentru a completa informația de ficier.

colaborare cu acad. Vladimir Trebici); – *Fizica la Universitatea din Cernăuți (1875–1940)*, Conferință internațională, aniversară, organizată de Universitatea din Cernăuți la împlinirea a 120 de ani de la înființarea sa, 5–7 octombrie 1995.

La București, academicianul Radu Grigorovici participă la manifestări închinare Bucovinei, susținând comunicările: – *Aniversarea a 74 de ani de la unirea Bucovinei*, la manifestarea organizată la Cercul Militar Național, 28 noiembrie 1992; – *Relații culturale germano-române în Bucovina*, conferință, în cadrul Simpozionului „Limbă–Putere–Politică”, organizat de Fundația „Friedrich Ebert” la Institutul „Goethe”, 21 februarie 1996.

În Germania, în cadrul manifestării organizate de Bukowina-Institut, cu tema „Wirklichkeit und Idee Mitteleuropa, 1945–1995. Krieg, Vertreibungen, Integration, Rückkehr nach Europa” [„Realitate și idee – Europa Centrală: 1945–1995. Război, izgonire, integrare, reîntoarcere către Europa”], Augsburg, 15–19 mai 1995, academicianul Radu Grigorovici susține comunicarea *Die Verminderung der deutschen Bevölkerung Rumäniens als Folgerscheinung des Zweiten Weltkrieges* [Micșorarea populației germane din România ca urmare a celui de al Doilea Război Mondial]. Tot în Germania, academicianul Radu Grigorovici susține prelegerea *Istoria și cultura germanilor bucovineni. Bucovina – exemplu european de conviețuire interetnică*, la Seminarul cu tema „Besiedlung und Deutsche in Südosteuropa” [„Germanii și colonizarea lor în Europa de Sud-Est”], susținut de Organizația de Femei a Uniunii Expulzaților, Bonn, 28–30 octombrie 1996.

Manifestările științifice la care participă academicianul Radu Grigorovici, împreună cu alte personalități ale vieții academice din România: acad. Vladimir Trebici, acad. Gheorghe Platon, acad. Ștefan Ștefănescu, acad. Cornelia Bodea, acad. Liviu Ionesi, acad. Răzvan Theodorescu, acad. Constantin Toma, Grigore C. Bostan, Alexandrina Cernov, Dimitrie Vatamaniuc, membrii de onoare ai Academiei Române, profesorii universitari Pavel Țugui, Mihai Iacobescu, Maria Platon, Ion Popescu-Sireteanu, Mircea A. Diaconu, Florin Bucescu, Ion Iordache, cercetătorii Radu Economu, George Muntean, Mircea Grigoroviță, Mircea Pahomi, Mihai-Ștefan Ceaușu, Liviu Papuc, Emil Satco, dar și mulți alții, ilustrează procesul continuu de „ridicare a nivelului competitivității științifice în această zonă de interes național”, fructificând bogat, așa după cum o dovedește, în toți acești ani, activitatea editorială din Bucovina și din alte centre academice.

Cele mai multe dintre comunicările academicianului Radu Grigorovici, susținute la diverse manifestări științifice organizate în Bucovina se publică în periodicele de aici, având rostul lor de netăgăduit în renașterea activității de cercetare fundamentală și în diseminarea rezultatelor acesteia, în lumea științifică și în viața publică din Bucovina deopotrivă. Astfel, „«Suceava». Anuarul Muzeului Bucovinei”, îi publică studiul *Dimitrie Onciul și determinismul istoric*, în tomul XX, Iași–Rădăuți, Casa Editorială „Glasul Bucovinei”, 1993, p. 343–347.

„Analele Bucovinei”, periodicul științific al Centrului pentru Studiul Problemelor Bucovinei, fondat în 1994, îi publică cele mai multe dintre

comunicări: *Bucovina, fereastră către Vest a Moldovei*, în anul I, nr. 1, 1994, p. 7–13; *Studiu critic al recensământului austriac din 1880 cu privire la populația Bucovinei. I. Manipularea ulterioară a datelor*, în anul I, nr. 2, 1994, p. 351–357; *Studiu critic al recensământului austriac din 1880 cu privire la populația Bucovinei. II. Știința de carte*, în anul I, 1994, nr. 2, 359–367; *Die österreichische Politik gegenüber der Bukowina und ihre oft unerwarteten Folgen*, în anul II, nr. 1, 1995, p. 5–13; *Studiu critic al recensământului austriac din 1880 cu privire la populația Bucovinei. III. Bucovina, teritoriu de trecere a evreilor galițieni spre România între 1880 și 1900*, în anul II, nr. 2, 1995, p. 339–355; *Trei lumi paralele*, în anul III, nr. 1, 1996, p. 83–109; *Memoriul lui Vasile Balș, „Descrierea Bucovinei” din 1780*, în anul III, nr. 2, 1996, p. 215–235; *Das Modell Bukowina*, în anul III, nr. 2, 1996, p. 261–280; *Modelul Bucovinei*, în anul III, nr. 2, 1996, p. 281–298; anul IV, nr. 3, 1997, p. 801–816; *Dimitrie Onciul și determinismul istoric*, în anul IV, nr. 1, 1997, p. 73–80; *„Descrierea districtului bucovinean (1775)” de generalul Gabriel Splény von Mihaldy*, în anul IV, nr. 2, 1997, p. 447–450; *Comentariu la „Descrierea Bucovinei” a generalului Splény*, în anul IV, nr. 3, 1997, p. 549–556; *Studiu comparativ al recensământurilor populației Bucovinei din anii 1772, 1774 și 1775 (I)*, în anul V, nr. 2, 1998, p. 293–312; *Studiu comparativ al recensământurilor populației Bucovinei din anii 1772, 1774 și 1775 (II)*, în anul VI, nr. 1, 1999, p. 47–82; *Un studiu despre francmasoneria din România*, în anul VI, nr. 2, 1999, p. 463–466; *Ein wichtiger Protokoll zur Einrichtung des Buccowiner Districts. Wien, April 1780*, în anul X, nr. 1, 2003, p. 247–294; *Un protocol important referitor la reglementarea Districtului bucovinean. Viena, aprilie 1780*, în anul X, nr. 1, 2003, p. 295–336.

„Glasul Bucovinei”, revistă trimestrială de istorie și cultură, periodic fondat la Cernăuți, în 1994, publică mai multe studii, articole și interviuri: *Școala de Fizică de la Cernăuți (1918–1944)*, în anul II, nr. 1 (5), 1995, p. 56–63; *Comentariu la „Descrierea Bucovinei” a generalului Gabriel Splény*, în anul IV, nr. 1, 1997, (13), p. 3–10; *In memoriam. Vladimir Trebici*, în anul VI, nr. 2 (22), 1999, p. 3–6; *Viitorul unei iluzii*, în anul VII, nr. 3 (27), 2000, p. 15–22; *Dialoguri cu bucovinenii. Acad. Radu Grigorovici*, interviu realizat de acad. Alexandrina Cernov, în anul III, nr. 2 (10), 1996, p. 3–9; *Gânduri despre adevărul vieții și adevărul științei*, interviu realizat de Marin Aiftincă, în anul VIII, nr. 4 (32), 2001, p. 24–38.

„«Septentrion». Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, publică un cuvânt ocazional și două articole: *Cuvântul rostit de Radu Grigorovici, vicepreședinte al Academiei Române în 28 noiembrie 1992, la aniversarea a 74 de ani de la unirea Bucovinei la Cercul Militar Național*, în anul II, nr. 6–7, 1992–1993, p. 1, 4; *Politica austriacă și rezultatele ei adeseori neașteptate*, în anul III, nr. 10–11, 1995, p. 1, 2; *Bucovina în mileniul al treilea*, în anul VI, nr. 16–17, 2001, p. 1–2.

Presa cotidiană manifestă interes pentru activitatea academicianului Radu Grigorovici și a familiei sale din Bucovina, publicând interviuri și un mesaj ocazional: „Nu poți să dovedești că idealistii și oamenii religioși nu au dreptate”, interviu realizat de Constantin Severin, în „Monitorul de Suceava”, anul V, nr. 35, 12 februarie 1999; *Emil Grigorovitz. 85 de ani de la moarte*, interviu realizat de Dumitru Teodorescu, în „Crai nou”, Suceava, anul XII, nr. 2828, 31 ianuarie 2001, p. 1, 5; nr. 2829, 1 februarie 2001, p. 5; nr. 2830, 2 februarie 2001, p. 5; nr. 2832, 6 februarie 2001, p. 5; nr. 2833, 7 februarie 2001, p. 5; nr. 2834, 8 februarie 2001, p. 5; *Dragi prieteni*, mesajul adresat participanților la Congresul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina din 7–8 septembrie 2001, publicat în cadrul documentarului *Destine și valori bucovinene*, realizat de Vasile I. Schipor, în „7 zile bucovinene”, Rădăuți, anul II, nr. 52, 2001, p. 6.

În Germania, „Kaindl-Archiv”. Revista Institutului „Bukowina” pentru schimbul cultural între popoarele Europei Centrale și de Est publică studiul academicianului Radu Grigorovici *Die Zukunft einer Illusion. Viitorul unei iluzii*, în caietul 49–50, serie nouă 40–41, ianuarie–iunie 2002, p. 3–10.

Rezultate cercetării științifice consacrate problemelor Bucovinei sale natale sunt diseminate nu doar în cadrul manifestărilor din viața științifică internă și internațională (congrese, conferințe, simpozioane, școli de vară) și prin publicare în periodice, ci și prin tipărirea lor în volume, realizate în ediții critice, în limbile română și germană. Cel dintâi, *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice*, Ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici; Prefață de D. Vatamaniuc, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (2), 1998, 464 p., apare în cadrul programului național prioritar de elaborare și publicare a unor lucrări științifice fundamentale, program patronat de Academia Română. Cel de al doilea volum este Balthasar Hacquet, *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie în Carpații Dacici (1788–1789)*, Ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici; Prefață de D. Vatamaniuc, Rădăuți, Editura „Septentrion”, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (7), 2002, 136 p. + 15 planșe cu reproduceri după ilustrații de epocă, care se tipărește cu sprijinul financiar al Societății pentru Cultură.

Motivarea întreprinderii sale științifice din această perioadă (1992–2002) este programatică și totodată stimulatorie pentru cercetarea științifică de astăzi consacrată cunoașterii culturii și civilizației din acest străvechi câmp cultural al umanității: „Am găsit în examinarea critică a trecutului Bucovinei și în întâlnirile frecvente cu frumusețile și oamenii ei o satisfacție în care se sintetizează cele două laturi, cea rațională și cea emotivă ale omului ce sunt, care mă subjugă complet. Gândul că această contribuție la cunoașterea adevărului despre trecutul Bucovinei

ar putea ajuta câtuși de puțin la supraviețuirea virtuților acestei regiuni, născute din valorile Istoriei, mă face să sper că nu irosec anii care mi-au fost dăruți”¹².

O lucrare aparte în opera științifică a academicianului Radu Grigorovici este *Bucovina între milenii. Studii și documente*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, Volum îngrijit de Rodica Marchidan și Rodica Iațencu, Indice de nume: Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (19), 2006, 492 p. + două hărți demografice hors-texte, lucrare ce reunește contribuțiile sale de peste un deceniu în domeniul istoriei Bucovinei, prin care autorul pune la îndemâna celor interesați de istoria Bucovinei un instrument de lucru și, totodată, un model de cercetare științifică multidisciplinară și „un exemplu de creativitate la o vârstă înaintată”¹³.

¹² *Dialoguri cu bucovinenii*, interviu realizat de dr. Alexandrina Cernov, publicat în „Glasul Bucovinei”, revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți–București, anul III, nr. 2 (10), aprilie–iunie 1996, p. 9. Reprodus pe coperta a IV-a a cărții lui Balthasar Hacquet, *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie în Carpații Dacici (1788–1789)*, Ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici; Prefață de D. Vatamaniuc, Rădăuți, Editura „Septentrion”, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (7), 2002. Interviul este republicat, ulterior, în volumul *Bucovina între milenii. Studii și documente*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, Volum îngrijit de Rodica Marchidan și Rodica Iațencu, Indice de nume: Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (19), 2006, p. 33–39.

¹³ Dintre puținele opinii exprimate în *Bucovina* la apariția cărții, cea a profesorului universitar Mihai Iacobescu ar trebui reținută. Un fragment de aici, mai mult decât altele, este sugestiv: „Ne aflăm, neîndoielnic, în fața unui eveniment unic. Un om de știință, un mare fizician, ne oferă un voluminos tom de istorie, gândit și elaborat cu o trudă candidă de albină, cu o râvnă și perseverență benedictină, iscusit șlefuit, încordat și îndelungat ca pe un imn al vieții întregi, închinat provinciei sale natale, Bucovina.

Rareori ni s-a dat să avem în mână, deschisă deopotrivă spre ochii minții și ai sufletului, o astfel de carte de istorie, în care noutatea, ingeniozitatea observațiilor, multitudinea unghiurilor de vedere ale analizei și soliditatea, claritatea și obiectivitatea judecăților să se îmbine atât de armonios cu eleganța și puritatea frazei, cu vibrațiile calde ale inimii.

Cartea este, totodată, o invitație la meditație: un patriarh al bucovinenilor – născut, format și afirmat ca om de știință în capitala provinciei, pe când Bucovina era întregă și netăgăduit românească – ne probează, ne demonstrează că cercetarea și tratarea istoriei nu este privilegiul exclusiv și decisiv al istoricilor. Ba, dimpotrivă: cei care ar citi o astfel de carte, opera unui mare fizician, ar roși în adâncurile ființei lor, recunoscând că ar trebui să-l ascultăm și să învățăm de la omul de știință precizia, exactitatea exprimării, arta observației nelimitate, noi perspective ale analizei și evaluării, ca și ale confruntării documentului istoric cu viața trăită nemijlocit, curajul de-a spune adevărul, fără a proiecta în trecut dorințele noastre actuale sau viitoare.

Câți dintre oamenii de știință frământați, întristați de soarta vitregă a locului lor natal, în special, ori a patriei, în general, lasă, ca pe un testament sacru, un astfel de tom de istorie, chintesență a sincerității, onestității și responsabilității pentru semeni și urmași?”¹³. Vezi Mihai Iacobescu, *Acad. Radu Grigorovici și romanul său de dragoste pentru Bucovina* (II), în „Crai nou”, Suceava, serie nouă, anul XVIII, nr. 4 478, 6 iulie 2007. p. 5. Cu titlul *Bucovina în dezbaterea lumii contemporane*, recenzia se publică și în „Codrul Cosminului». *Analele științifice de istorie* [ale Universității «Ștefan cel Mare»], serie nouă, nr. 13 (23) 2007 Suceava Fundația Culturală a Bucovinei 2007 p. 293–297.

Lucrarea *Bucovina între milenii*, elaborată meticulos și organizată în spirit german, cu irizări de diamant, ne apropie de intimitatea unui adevărat „roman de dragoste pentru Bucovina”: „Odată ce ții cartea în mână, – scrie academicianul Radu Grigorovici – înseamnă că știi câte ceva despre Bucovina. Nu vreau să insist asupra istoriei ei. Textul întregii cărți este edificator în acest sens. Ca autor al cărții, aș caracteriza-o ca un roman de dragoste pentru Bucovina, țara mea de obârșie. Împrejurările în care au reînceput obsesiile mele pentru acest colț de țară care se cheamă Bucovina se regăsesc în introducerea la capitolul I. Ele au eliminat multe alte preocupări, inclusiv cele profesionale.

[...] Bucovina istorică și-a câștigat un renume prin lipsa de conflicte violente interne, în pofida caracterului multietnic al populației ei. Ca urmare, în cadrul intențiilor de realizare a unei Uniuni Europene, Bucovina a fost luată în considerare drept model de organizare a conviețuirii interetnice. Deși flatantă, această idee mi se pare de fapt o iluzie. [...]

Am constatat acum, la începutul mileniului trei, că interesul pentru Bucovina a rămas tot atât de viu ca și mai înainte, dovadă fiind studiile ce nu conțin să apară iar și iar.

Cuprinsul cărții mele constă în cea mai mare parte din studii de istorie și demografie a Bucovinei din perioada austriacă, publicate anterior, precum și din comentarii la traducerile din limba germană ale unor lucrări fundamentale referitoare, cu o singură excepție, la perioada de preluare a teritoriului Moldovei de Sus de către Casa de Habsburg. La ele se adaugă numeroase alte contribuții originale”¹⁴.

Dintre toate studiile și articolele de mai sus, studiul *Bucovina în mileniul al treilea*, publicat mai întâi în 2001, ne interesează în mod special în economia comunicării prin câteva excerpte, legate intim de mesajul înalt al cărții: „Trecerea în mileniul al treilea trezește în omul conștient teama pentru viitorul omenirii de pe pământul pe care trăiește și care începe să dea semne îngrijorătoare ale urmărilor răului pe care i l-a pricinuit.

Dacă îngustăm mai departe orizontul nostru, se ivește întrebarea: Ce ne va aduce viitorul nouă, bucovinenilor, o mână de oameni de pe o fărâmbă neînsemnată din univers, botezată Bucovina? Oare această denumire este mai mult decât un cuvânt magic, lipsit de corespondență cu realitatea, dar care-și păstrează forța sugestivă până în prezent? Merită ea să ne străduim să-i apărăm identitatea și să încercăm să o transformăm într-un mic rai, pe cât este omenește posibil? Și cine ne va lumina calea spre acest țel?

¹⁴ Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Studii și documente*, p. 15, 16. Propusă să apară într-un tiraj de 1 000 de exemplare, cartea apare în cele din urmă într-un tiraj mic, de 186 de exemplare, și se tipărește cu sprijinul Autorității Naționale pentru Cercetare Științifică. Întregul tiraj este cumpărat de către autor și distribuit unor instituții și personalități din țară și din străinătate direct și cu sprijinul unor apropiați și colaboratori.

Într-adevăr, Bucovina este un cuvânt magic. Oficial, ea nu mai există. Fragmentele ei, întrucâtva amplificate, au căpătat în Ucraina și în România denumiri legate de capitalele lor. Și, totuși, oriunde în lume s-ar întâlni, oameni care trăiesc astăzi sau au trăit cândva, ei, părinții sau moșii lor, în oricare parte a teritoriului Țării de Sus a Moldovei, de orice neam sau limbă erau, se vor simți legați între ei și de pământul ei. [...]

Le doresc [...] cititorilor acestor rânduri și, mai ales, generației viitoare de bucovineni să reușească să-și creeze ei înșiși o existență pașnică, îndestulată și în bună înțelegere, așa cum se povestește că ar fi fost cândva în toată Bucovina, fără să aștepte să fie eliberați de Otto von Habsburg și ca bisericile noastre dreptcredincioase să se hotărască să propovăduiască împreună tuturor păstorilor lor învățătura iubirii între oameni a lui Iisus”¹⁵.

Liantul preocupărilor consacrate centenarului nașterii academicianului Radu Grigorovici îl reprezintă sensul înalt al „modelului Grigorovici”, așa cum acesta este înțeles și exprimat mai ales de către cei apropiați din generația care s-a format în preajma sa¹⁶. Sub semnul înalt al acestui model paideic¹⁷, studiile și articolele academicianului Radu Grigorovici, pe care „Analele Bucovinei” le publică într-un tom special, la centenarul nașterii sale, mai puțin cunoscute în cercuri mai largi din viața noastră științifică – *Wie kommt ein Physiker dazu, sich leidenschaftlich mit der Geschichte der Bukowina zu beschäftigen* [Cum ajunge un fizician să se ocupe cu pasiune de istoria Bucovinei], *Istoria și cultura germanilor bucovineni. Bucovina – exemplu european de conviețuire interetnică, Relații culturale germano-române în Bucovina, Punți peste bariere, Ce este și cu ce scop practicăm cercetarea fundamentală, Teoria culorilor a lui Goethe* –, se disting, în viziunea noastră, prin câteva semnificații aparte: – ilustrează un model de cercetare științifică multidisciplinară, adevărat reper pentru cercetătorii de astăzi și din generațiile care ne vor urma; – comunică profesiunea de credință a unui intelectual cu o solidă cultură, deschisă generos spre universalitate, a unui om sensibil și rafinat, care își mărturisește aproape ritualic dragostea pentru Bucovina sa mirabilă, surprinsă în concertul lumii din ultimele două veacuri. Elocvent, în acest sens, este articolul *Cum ajunge un fizician să se ocupe cu pasiune de istoria Bucovinei*, publicat postum în „Glasul Bucovinei”, la Cernăuți, o cuceritoare prelegere, susținută în fața „colaboratorilor apropiați și prieteni”, care îl vizitează acasă pe academicianul Radu Grigorovici, la 20 noiembrie 2001, la împlinirea vârstei de

¹⁵ Publicat, pentru prima oară, în „«Septentrion». Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, Rădăuți, anul VI, nr. 16–17, 2001, p. 1–2. Republicat în volumul *Bucovina între milenii. Studii și documente*, p. 301–303. Fragmentele excerptate de noi se află, aici, la p. 301 și 305.

¹⁶ Vezi, printre altele: Athanasie Truția, *Postfață* la volumul Radu Grigorovici, *Profesorul și cursurile sale de optică restituite*, Craiova, Editura Alma, 2010, p. 459–469.

¹⁷ Conf. Acad. Vladimir Trebici, *Academicianul Radu Grigorovici la vârsta de 85 [de] ani*, în „Analele Bucovinei”, anul IV, nr. 1 (7), [ianuarie–iunie] 1997, p. 269–271; Acad. V. Țopa, *Profesorul, cercetătorul și savantul Radu Grigorovici la 85 de ani*, *ibidem*, p. 277–275.

90 de ani. Prelegerea cuprinde și câteva referiri valoroase, privind profilul cercetătorului din mileniul al treilea, dedicat plenar Bucovinei și care s-ar individualiza prin o foarte bună cunoaștere a limbii germane și a celorlalte, principale, limbi vorbite în Bucovina istorică, solidă cultură generală, excelență pregătire în specialitate și în disciplinele conexe, pasiune autentică pentru activitatea de cercetare, inteligență, spirit critic, predispoziția pentru o permanentă documentare temeinică, profunzimea analizei și originalitate în interpretare, căutare permanentă de idei novatoare, viziune largă asupra lucrurilor, atașament față de valorile perene ale culturii naționale și ale culturii universale, optimism robust, înclinație funciară pentru frumosul din natură și cel oglindit în varii discipline artistice (literatură, muzică, arhitectură, pictură, sculptură)¹⁸.

Academicianul Radu Grigorovici, după cum l-am cunoscut noi, a fost prețuit și respectat în Bucovina contemporană. Dincolo de sărbătorescul simpoziunilor, academicianul Radu Grigorovici a descurajat manifestările minoratului provincial: improvizația, festivismul și patriotismul de paradă. Respingând constant interesul pentru sinecură, el a încurajat, în schimb, cercetarea științifică nepolitizată, despovărată de clișee și stereotipuri, pronunțându-se ferm pentru promovarea tinerilor, pentru creșterile instituționale organice, sănătoase și pledând neobosit pentru dialogul sincer, înțelepciune, realism și soluții practice în rezolvarea problemelor din orice tip de activitate. Academicianul Radu Grigorovici a pledat mereu, neobosit, pentru o exprimare corectă, îngrijită în spațiul public, dar și în exprimarea cotidiană curentă. Într-o perioadă dificilă din viața instituției noastre, academicianul Radu Grigorovici a fost alături de noi, cercetătorii, cu exemplul său pilduitor și sfatul înțelept. El este singurul care, ca un nobil și generos risipitor, ne orientează activitatea de început spre forme instituționale consacrate, viabile, precum seminarul intern. Într-o perioadă de bogată servitute, ca bucovinean vechi, autentic, el pledează mereu pentru promovarea adevărului în cercetarea științifică și în viața instituției de la Rădăuți, aflate mereu la „răscruce de vânturi”, chiar și atunci când adevărul nu ne este favorabil, amintindu-ne în această privință, dar și în altele câteva, de Titu Maiorescu¹⁹. Când biblioteca Centrului pentru Studiul Problemelor Bucovinei, construcție fragilă în infrastructura anilor de început, este în pericol, sub amenințarea osândirii sale la mai vechiul statut de *bibliotheca prohibitorum*, el este singura personalitate care intervine energic, demolind elanuri distructive și îndemnând la respectul cuvenit pentru instituție și buna rânduială a lucrurilor.

¹⁸ Pentru mai multe informații, vezi „Glasul Bucovinei”, revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți–București, anul XVI, nr. 2 (62), aprilie–iunie 2009, p. 41–42, 45, dar și celelalte interviuri publicate în volumul din 2006.

¹⁹ Titu Maiorescu, *Critice*, I, Ediție îngrijită de Domnica Filimon, Antologie și repere istorico-literare de Mihai Dascăl, București, Editura Minerva, Seria „Patrimoniul”, 1984, p. 105–126, 412–420, 481–487.

În 2007, când cercetătorii de la Rădăuți rămân timp de trei luni fără salarii, academicianul Radu Grigorovici este singurul care se interesează de soarta acestora și de proiectul instituției de la Rădăuți privind dezvoltarea sa durabilă. La începutul lunii mai 2007, el își trimite la Rădăuți întreaga indemnizație de academician, pentru constituirea unui fond de sprijin umanitar, la nevoie, și acceptă, în cele din urmă, folosirea integrală a acestuia pentru informatizarea Institutului „Bucovina”.

Venind dintr-un secol violent și bogat în atâtea nedreptăți, profesiunea de credință mărturisită de academicianul Radu Grigorovici este tonifiantă, stimulatorie pentru generațiile de cercetători de astăzi, lipsite de repere și de idealuri înalte: „Am învățat să nu fiu laș, să-mi spun părerile pe față, să cred în superioritatea democrației, în dreptate socială și într-o etică ce se apropie mult de cea creștină”²⁰.

La centenarul nașterii sale, în armonie cu motto-ul excerptat de noi dintr-un discurs al lui Eudoxiu Hurmuzachi (1812–1874), rostit în Dieta Bucovinei, în 1866, cuvântul academicianul Radu Grigorovici adresat bucovinenilor, în 5 septembrie 2001²¹, luminând întreaga sa activitate științifică închinată Bucovinei, actual și la un deceniu de la elaborarea sa, ne îndeamnă amical „să profităm de noi învățăminte ale propriului nostru trecut, pentru a le folosi în viitor” în lucrarea neconținută de emancipare instituțională și a discursului istoriografic deopotrivă.

ANEXA 1

COMUNICATUL COMUN

**al participanților la Sesiunea științifică internațională, organizată de
Bukowina-Institut din Augsburg, Cernăuți, 30 septembrie – 4 octombrie 1993**

Noi, participanții la prima conferință internațională la Cernăuți, consacrată problemelor privind transformările de conștiință (procese istorice, politice, sociale și culturale) în Bucovina, ne-am adunat pentru a confirma înțelegerea deplină a responsabilității pe care o purtăm în fața popoarelor noastre, ca și în fața lumii întregi, pentru a demonstra necesitatea unei analize profunde a trecutului nostru comun, cu scopul de a contura într-un mod civilizată viitorul nostru comun în Casa Europeană.

²⁰ Pentru mai multe informații lămuritoare privindu-l pe omul Radu Grigorovici, în raport cu vremea în care a trăit, vezi *Gânduri despre adevărul vieții și adevărul științei*, interviu realizat de prof. dr. Marin Aiftincă, publicat în volumul Acad. Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Studii și documente*, București, Editura Academiei Române, 2006, p. 21. Vezi și Dan H. Constantinescu, *Radu Grigorovici sau intelectualul*, în „Curierul de Fizică”. Publicația Fundației „Horia Hulubei” și a Societății Române de Fizică, București, anul XX, nr. 1 (63), aprilie 2009, p. 1, 12–13.

²¹ Documentul se publică, pentru prima oară, în săptămânalul „7 zile bucovinene”, Rădăuți, anul II, nr. 52, 2001, p. 6, în cadrul documentarului *Destine și valori bucovinene*. Mesajul academicianului Radu Grigorovici, adresat participanților la Congresul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, a fost citit, în 8 septembrie 2001, de către D. Vatamaniuc, a produs reacții, prin spiritul său critic și curajul de a-l exprima public, fie și sub formă de mesaj. Noi l-am reținut pentru claritate, realism, viziune și, mai ales, actualitatea sa, republicându-l în volumul *Bucovina istorică. Studii și documente*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (23), 2007, p. 593–596, într-un documentar intitulat sugestiv *Români din Bucovina în reconstrucția societății civile*, p. 579–600.

Noi reprezentăm diferite state suverane, suntem diferiți prin conștiința noastră și cultură, însă, grupați fiind în baza *Convenției de la Helsinki*, nu vom întrerupe relațiile, în pofida frontierelor hotărâte de însăși soarta istoriei.

Frumusețea Bucovinei este frumusețea naturii și a oamenilor ei, a măreției și înțelepciunii lor spirituale, în varietatea culturilor etnice. Acest ținut devenise un adevărat pământ al făgăduinței pentru reprezentanții diferitelor popoare, unde, ca într-un adevărat laborator experimental european, s-a format imaginea bucovineanului, bine cunoscută în lumea civilizată. Și, cu toate că astăzi această imagine este esențial deformată, departe de a fi romantică, ea ne obligă pe noi să regăsim adevăratele orientări istorice.

Primul rector al Universității din Cernăuți, pe jumătate român, pe jumătate ucrainean, profesorul de limba germană Constantin Tomasciuc a spus: «Vai de acea națiune care se teme de influența altei națiuni, căci ea singură își pronunță atunci sentința capitală». Suntem lipsiți de o astfel de frică, mai mult chiar, noi suntem convingși de necesitatea ajutorului și a influenței reciproce între popoarele noastre și cultura lor, care vor contribui la procesul de formare a omului mileniului viitor.

Astăzi concepțiile noastre reînvie frumoasele tradiții ale Bucovinei, care și-au găsit expresia în hotărârea, devenită semnificativă pentru Europa, din 1910, despre înțelegerea reprezentanților diferitelor popoare care conviețuiesc în acest minunat ținut. Să fim urmași demni ai strămoșilor noștri, să facem în fața lumii zbuțumate pașii noștri unul către celălalt, să demonstrăm dorința noastră de a trăi în pace, colaborare și înțelegere reciprocă.

Așa să ne binecuvânteze Dumnezeu în toate căutările noastre comune ale adevărului care ne unește, în toate începuturile ce vor transforma țările noastre în țări democratice și vor face popoarele noastre fericite, cetățenii noștri mai apropiați!

Dr. Ortfried Kotzian, director executiv al Institutului „Bukowina” Augsburg (Germania)

Dr. Dimitrie Vatamaniuc, director al Centrului de Studii „Bucovina” al Academiei Române, Rădăuți (România)

Prof. univ. dr. Oleg Panciuk, director al Centrului Bucovinean de Cercetări Științifice de pe lângă Universitatea de Stat „I. Fedkovici” Cernăuți (Ucraina)

(Vasile I. Schipor, *Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei. Destinul unui proiect științific*, în „Analele Bucovinei”, București, anul X, nr. 2 (21) [iulie–decembrie] 2003, p. 373. Retipărit în volumul *Bucovina istorică. Studii și documente*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (23), 2007, p. 64–65.)

ANEXA 2

DECLARAȚIA

participanților la Conferința Internațională „Bucovina, 1775–1862. Aspecte politice, sociale, economice, culturale și demografice”, Rădăuți, 31 mai – 3 iunie 1996

Reprezentanții celor trei instituții științifice de la Augsburg, Cernăuți și Rădăuți, care se ocupă cu cercetarea istoriei și culturii Bucovinei, constată că:

1) S-a confirmat în mod strălucit necesitatea cercetării științifice a Bucovinei în colaborare interdisciplinară și internațională.

2) A oferit posibilitatea unei discutări serioase a acestei problematice.

3) A constatat un acces diferențiat al oamenilor de știință din țările participante la diferitele surse istorice.

4) A ajuns la concluzia că astfel de simpozioane sunt necesare pentru cercetări științifice destinate unei colaborări internaționale.

Conferința face următoarele propuneri:

1) Conferințele cu astfel de tematică să aibă loc la un interval de cel puțin doi ani, cu schimbul, în unul din cele trei orașe – Rădăuți, Cernăuți și Augsburg –, cu scopul de a realiza o apropiere a diferitelor puncte de vedere, precum și publicații comune.

2) Tema și locul manifestărilor vor fi fixate de fiecare dată prin discuții în comun.

3) Cele trei instituții vor lărgi, de asemenea, cooperarea lor prin schimbul regulat de cărți, reviste și alte surse.

4) În afară de acestea, ar fi de dorit ca cercetătorii să-și însușească un minimum de cunoștințe în limbile de lucru (română, germană, ucraineană).

5) Se va căuta ca textele comunicărilor să fie înaintate din timp în cele trei limbi, în vederea discutării preliminare a punctelor de vedere contradictorii. În scopul acesta, oamenii de știință vor fi invitați cu câteva zile înaintea conferinței respective.

Participanții la conferință sunt convingeți că realizarea acestor măsuri va mări eficiența conferințelor în sensul unei îmbunătățiri a relațiilor dintre țările noastre.

Rădăuți, 3 iunie 1996. Ortfried Kotzian, Oleg Panciuc, D. Vatamaniuc

(D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente*, Prefață de acad. Ștefan Ștefănescu, București, Editura Academiei Române, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (20), 2006, p. 45)